

Рівненський заповідник – гордість краю, окраса Європи

Неповторні пейзажі нашого краю здавна були гордістю не лише для поліщуків, а й для українців загалом. Адже на Рівненщині є чимало чарівних куточків, яким притаманні багатство та унікальність природних умов. Перераховувати тут можна довго, чого варта лише так звана «Надслучанська Швейцарія»! Одначе особливу цінність становлять чималі болотні території, які не зазнали значних змін внаслідок людської діяльності. Саме такі ділянки й стали основою майбутніх природоохоронних об'єктів.

На території України довгий час не було заповідника, який би в достатній мірі відображав природні умови Полісся, і його створення залишалося лише питанням часу. Відтак, ще у 80-х роках, для збереження болотних комплексів і рідкісних болотних видів була обґрунтована доцільність створення Рівненського біосферного заповідника площею 130 тис. га з включенням у нього лісо-болотних заказників «Перебродівський», «Сомине», «Сира Погоня», «Кремінне» і прилеглих до них лісів.

Проте своє існування та власну історію Рівненський природний заповідник розпочав уже на зламі тисячоліть – у квітні 1999 року. З метою збереження типових та унікальних комплексів Полісся, що мають важливе наукове, природоохоронне та естетичне значення, було створено Рівненський природний заповідник. Він став найбільшим природоохоронним об'єктом області та найбільшим природним заповідником України. Площа новоствореного об'єкта становила 47046,8 га. Цілком закономірним був і вибір території під Рівненський природний заповідник, адже 90 відсотків його загальної площі – природоохоронні об'єкти, котрі ще з 1984 року мали статус заказників загальнодержавного значення: ландшафтний «Білоозерський» у Володимирецькому районі, загальнозоологічний «Перебродівський» у Дубровицькому і Рокитнівському, ботанічний «Сира Погоня» у Рокитнівському та гідрологічний «Сомине» в Сарненському районі області. Усі заказники об'єднував один «спільний знаменник» – вони були створені, аби зберегти унікальні й типові комплекси та мальовничі озера в природному стані.

– Із дня створення заповідника сталося немало перемін, – коментує директор РПЗ Василь Бачук. – Однак і нині незмінними лишаються наші завдання – збереження та охорона природи в її первозданному вигляді.

А тут не посидиш, просто спостерігаючи, адже охочих нажитися на дарах природи чимало. Надто вже вони докучають заповіднику та його «жителям». Ось, приміром, лише з початку року працівники заповідника у шукачів бурштину вилучили та передали міліціонерам вісім мотопомп, немало шкоди та збитку завдають браконьєри, лісокради, пожежі, комахи-шкідники. Тому то й створені в складі лісової охорони 7 мобільних груп, що періодично здійснюють рейди територією заповідника. Очолює службу охорони заповідника його директор. Також до охорони можуть залучатись всі штатні працівники, яких до речі, – 150 чоловік. Заповідник співпрацює і з місцевими органами внутрішніх справ, Держриб-інспекцією, лісовою охороною управління лісового і мисливського господарства, облдержадміністрацією та іншими державними органами на основі діючого природоохоронного законодавства. Наразі збереження флори й фауни цієї «перлини» Полісся забезпечує 80 працівників лісової охорони. У розпорядженні охоронців заповідника знаходиться вісім одиниць техніки. Заповідник також забезпечений п'ятьма пожежними машинами. А щоб вони якомога рідше були затребувані, в пожежонебезпечний період здійснюється чергування штатними працівниками. Наслідуючи народну мудрість «вік живи – вік учись», щорічно також проводиться й технічне навчання інспекторів.

Наукова діяльність у заповіднику – теж один із пріоритетних напрямів роботи. Відразу після створення заповідника співробітниками розпочато ведення «Літопису природи». У перший же рік були розроблені і видані «Методичні вказівки з ведення

найпростіших спостережень у Рівненському природному заповіднику». Методичні вказівки належно оцінили у Державній службі заповідної справи Мінприроди України, тож вони були впроваджені і розіслані у всі заповідники України.

Одним з важливих завдань, що постали при створенні Рівненського природного заповідника, було встановлення оптимальних площ для розвитку тих чи інших видів тварин і рослин, взятих під охорону. Тож у 2000 році наукова діяльність заповідника розпочалася з обстеження його території, а також із закладки постійних стаціонарів задля вивчення природних комплексів заповідника, щоб у майбутньому простежити, які в них будуть проходити зміни. Відтак, співробітники наукового відділу заповідника заклали 5 ботанічних пробних площ у Карасинському (район озера Сомине) і Білоозерському лісництвах (район озера Біле).

Згодом разом із науковцями різних науково-дослідних установ закладено 42 постійні пробні площі у всіх лісництвах. Працівники наукового відділу заповідника продовжують вивчення флори судинних рослин та рослинності, вивчення стану природних ялинників в лісових генетичних резерватах заповідника (закладено 2 постійні пробні площі), продовжено закладання комплексних стаціонарів ботанічного і лісівничого характеру, дослідження пірогенного впливу на лісові екосистеми заповідника, дослідження чисельності хребетних тварин та іхтіофауни, вимірювання рівня води на водоймах, проводиться інвентаризація водних об'єктів.

І донині науковий відділ регулярно веде всі основні роботи з «Літопису природи», у якому на сьогодні нараховується вже 13 томів, а в найближчий час планується й розширення списку параметрів, що реєструються. Варто зазначити і те, що ці книги, подібно згаданім «Методичним вказівкам...», досить значимі у своїй сфері й часто затребувані як початківцями, так і вже досвідченими науковцями та спеціалістами. Разом із заповідником ростуть і надбання його наукового відділу. Своє функціонування в центральній садибі заповідника розпочав і музей природи. Тут, як зазначив Василь Бачук, є воістину унікальні опудала тварин. Кілька з них, приміром, створені австрійцями ще в 1870-х роках. Є неперевершені колекції комах, птахів, плазунів та чимало інших цікавих експонатів. Поповнюється бібліотека, науковий гербарій нараховує чимало унікальних гербарних аркушів.

За словами заступника директора з наукової роботи Ростислава Журавчака, окремі місця заповідника дійсно є унікальними передусім завдяки мінімальному втручання людини в природне середовище. Це й стало причиною того, що деякі представники флори й фауни, які вкрай рідко зустрічаються в Європі, так уподобали наш край. Погоджується з цією тезою і науковий співробітник заповідника орнітолог Михайло Франчук. Зараз науковці досліджують чергового «жителя» заповідника – підорлика великого. Цей глобально вразливий вид, як зазначив Михайло Франчук, за останні 50 років узагалі зник у деяких європейських країнах, проте острівні болота Рівненщини птахові прийшлися до вподоби.

Упродовж минулого року Михайло та Ростислав за кільцювали 836 птахів, 44 з яких уже «відмітилися» в Ізраїлі. Кільцювання, кажуть науковці, неабияк допомагає у вивченні способу життя птахів. Саме задля цього на території заповідницької садиби вони розставили й спеціальні сіті для ловлі пернатих. Зручно, кажуть, мати свій невеличкий пункт кільцювання, адже на заході України подібна спеціальна станція є лише одна. Вона знаходиться на Львівщині.

Спостерігати за ловлею птахів, побувати в музеї заповідника, послухати цікаві й пізнавальні розповіді науковців про унікальність наших країв пощастило не лише мені. Адже двері музею завжди відчинені для найбільш допитливих. Зокрема, це стосується дітей, які завдяки поширенню еколого-просвітницької діяльності заповідника можуть втамувати свою жагу пізнання світу та краю зокрема. Про це свідчать й різного роду акції та заходи, що проводяться в заповіднику, як наприклад, «Біле озеро збирає юних екологів», «Великий зимовий облік птахів», «Очистимо планету від сміття!», конкурси

учнівських робіт та багато інших. Однак науковці не тільки раді гостям, а й самі є частими гостями у школах та вишах і спілкуються не лишень з дітками, а й з їх наставниками на різних зустрічах та семінарах.

Добре знані фахівці заповідника й у науковому світі, позаяк постійно співпрацюють із науковцями науково-дослідних установ України, зокрема Українським державним лісотехнічним університетом (м. Львів), науково-екологічною фірмою «Світ птахів» (м. Луцьк), Інститутом ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України (м. Київ), Національним університетом водного господарства та природокористування (м. Рівне) та ін. Нерідко до заповідника навідуються делегації з Польщі, Франції, Білорусі, Великобританії і навіть із Князівства Ліхтенштейн.

Звісно, ніхто не розкаже про заповідник так щиро й невимушено, як його пейзажі та «жителі». Побувавши хоча б раз у будь-якому із масивів заповідника, враження про нього, впевнений, не згасатимуть дуже й дуже довго. Не можна судити про справжню красу Полісся, не відвідавши Білоозерське лісництво заповідника. Адже саме Біле озеро називають перлиною українського Полісся. На дні озера видно майже біле вапнякове каміння, яке й дало озеру таку назву. Біле озеро оточують й рідкісні рослини. Це лікоподісла заплавна, цмин пісковий та неперевершена росичка круглолиста, яка ловить своїми чутливими волосками комах. А що вже говорити про цілющі властивості цього озера завдяки вмісту гліцерину!

Не менш привабливим постає і загальнозоологічний «Перебродівський» масив - обводнений болотами, оточений рідкісними видами флори, які занесені до «Червоної книги України», як власне і рідкісні види осоки – багнової та тонкокореневищної.

Ще одна окраса Рівненського заповідника – «Сира Погоня». Ця болотна ділянка з горбисто-мочажинним природним комплексом притягує тисячі туристів. Тут заворожують нечисленні види рослин, які, витримуючи скрутні умови бідного мінерального живлення та високої кислотності, мають неймовірно гарний вигляд. Окрім росички круглолистої у заповіднику росте ще один рідкісний вид, занесений до «Червоної книги України» – журавлина дрібнопліда. Є ще одна унікальність масиву «Сомине». Це велика ділянка перехідних боліт, збережена в природному стані, не залишить байдужим нікого. Але це і не дивно, адже «Сомине» – одна з найбагатших у флористичному відношенні ділянок заповідника. Росичка проміжна, шолудивник королівський, лікоподісла заплавна, ситник бульбастий, верба чорнична, хамарбія болотна – рідкісні види болотних рослин які прикрашають не лише масив «Сомине», а й наш край та державу загалом.

Анатолій Андрієвський